

Триста седемдесет и шест лета след раждането на Спасителя светът все още бил единен. Римската империя, устояла на враговете си в течение на хиляда години, се простирала от мъгливите тресавища на Британия до нажежените пясъци на Арабия, от устието на Ефрат до атлантическия бряг на Северна Африка. Силата на Рим била проверявана безброй пъти от келти и германи, перси и скити. Но с кръв и желязо, коварство и злато империята винаги съумявала да прогони нашествениците. Винаги е било и през 376 година изглеждало, че винаги ще бъде. Как искам да съм живял в такова спокойствие!

Но аз, Йонас Алабанда – летописец, дипломат и по принуда, войник – мога само да си представям величието и стабилността на отминалите дни, както слушателите си представят далечен, мъглив бряг от разказите на препатил моряк. Моята участ бе да живея в по-трудни времена редом с велики мъже и отчаяно да се боря за оцеляването си. В тази книга описвам живота си и живота на онези, които имах щастието или нещастieto да наблюдавам, но историята е много по-стара. През онова триста седемдесет и шесто лето, повече от половин век преди рождението ми, за пръв път се чули слухове за приближаващата буря, която завинаги щяла да промени всичко.

Ако вярваме на летописите, именно през онази година Рим за пръв път чул за хуните.

Самият аз съм от Изтока, говоря свободно гръцки, посветен съм в тайнствата на философията и съм свикнал с изгарящото южно слънце. Родният ми град е Константинопол – градът, който Константин Велики основал край Босфора, за да улесни с тази втора столица управлението на нашата империя. На този кръстопът между Европа и Азия, където се събират Черно и Средиземно море, на стратегическото място на древния Византион, бил издигнат Новият Рим. Така империята се сдобила с двама императори, два сената и две култури: западната, латинската и източната, гръцката. Но римските легиони все още воювали за сигурността и на двете половини и по цялата империя действали едни закони. Средиземно море си оставало като езерце в двора на Рим и архитектурата му, монетите, форумите, крепости и черквите можели да се видят от Нил до Темза. Християнството засенчило всички други вярвания, а латинският – всички други езици. Дотогава светът не е познавал толкова дълготраен мир, стабилност и единство. И никога не ще познае.

Дунав е най-великата европейска река. Извира в подножието на Алпите и тече на изток в продължение на

хиляда и осемстотин мили*, за да се влее в Черно море. През 376 година той съставлявал голяма част от северната граница на империята. През онова лято из римските гарнизони покрай реката започнали да се носят слухове за войни, размирици и голямо преселение сред варварите. Ново, невиджано дотогава бедствие прогонвало цели народи и племената едно след друго нападали западните си съседи. Бежанците описвали грозни, смугли, смрадливи диваци, които носели животински кожи, докато изгниели на гърба им, не знаели глад и жажда, пиели кръвта на конете си и ядели сурово месо, омекнало от стоене под седлата им. Тези нови нашественици идвали безшумно като вятъра, убивали с далекобойни лъкове от невиджано дотогава разстояние, посичали с мечовете си всеки, който им се опълчи, и изчезвали яко дим, преди пострадалите да съберат достатъчно войска, за да им се противопоставят. Не признавали постоянен подслон, изгаряли всичко по пътя си и през повечето време спели под открито небе. Строели временни селища от палатки и препускали без път и посока през дивата степ. Мъкнели със себе си каруци с плячка и пленници и говорели на груб, гърлен език. Наричали себе си хуни.

Сигурно слуховете са преувеличени – успокоявали се един друг римските войници. Сигурно сведенията били объркани - Рим имал вековен опит с варварски нашествия и се знаело, че макар поотделно да са безразсъдно смели, те не разбират нищо от тактика, а още по-малко от стратегия. От страшни врагове ставали ценни съюзници. Та нали свирепите германи се бяха превърнали в надежден бастион на запад? Та нали келтите се бяха цивилизовали? В Рим и Константинопол постоянно идвали вести, че отвъд Дунава става нещо странно, но още никой не знаел точно каква е опасността. Скоро вълна от бежанци заляла границата. Четвърт милион души от германското племе готи се струпали на северния бряг на голямата река, за да търсят убежище от хунските набези. Това преселение нямало как да се спре освен с война и предците ми неохотно позволили на готите да преминат на южния бряг. Може би тези нови заселници като много племена преди тях щели да се цивилизоват и да станат римски “конфедерати” като размирните, но пресметливи франки – съюзници срещу тайнствения степен народ. Напразни надежди, разрешението се оказало прибързано. Готите били горделиви и непокорни. За тях цивилизованите хора изглеждали разглезени, пасивни,

слаби. Скоро между римляни и готи избухнали разногласия. Търговците продавали кучешко месо на заселниците, които на свой ред крадели добитък. Готите започнали с набези, но скоро започнали да се държат като истински нашественици. На 9 август 378 година източният император Валент излязъл на битка срещу готите край град Адрианопол, само на сто и петдесет мили от Константинопол. Силите били равни и римляните били уверени в победата. Но нашата конница избягала. Пехотата изпаднала в паника и обкръжени от готската конница, войниците ни нямали достатъчно пространство, за да използват ефективно оръжията и щитовете си. Валент и легионерите му били избити – най-жестокото поражение на римската войска след битката при Кана срещу Ханибал близо шест века по-рано.

С това се сложил зловещ прецедент: варварите се убедили, че могат да надвият римската войска. Нещо повече: римляните били разгромени от варвари, бягащи пред още по-свирепи диваци.

По-лошо не би могло да бъде.

Готите започнали стихийно преселение във вътрешността на империята, което не могло да се спре с десетилетия.

Междувременно хуните опустошили долината на Дунав, а далеч на изток разорили Армения, Кападокия и Сирия.

Много варварски народи били прогонени от родните им земи и се заселили около долното течение на Рейн. През последния ден на 406 година реката се покрила с дебел лед и вандали, алани, свеви и бургунди нахлули в Галия. Варварите настъпвали на юг, опожарявали, убивали, грабели и изнасилвали – това необуздало насилие дало начало на страховити легенди, с които е закърмено моето поколение. Една римлянка сварила и изяла четирите си деца. Когато я хванали, обяснила, че като жертвала всяко от тях, се надявала, че ще спаси другите. Съседите ѝ я убили с камъни.

Нашествениците прекосили Пиренеите, нахлули в Испания, достигнали Гибралтар и се прехвърлили в Африка. Свети Августин загинал при обсадата на родния му град Хипо Региус в Северна Африка. Британия била отрязана от империята. Готите, все още търсещи място да се заселят за постоянно, проникнали в Италия и през 410 година за ужас на целия свят разграбили Рим. Макар че се оттеглили само след три дни плячкосване, Вечният град вече загубил славата си на непревземаем.

Варварите започнали да населват – и управляват – обширни територии от нашата Западна империя.

Неспособни да победят нашествениците, западните императори отчаяно се опитвали да ги подкупят, да ги

ограничат в определени провинции, да настройват един варварски народ срещу друг. Имперският съвет, неспособен да гарантира вече безопасността на Рим, се преместил в Милано, а сетне – в Равена, военно пристанище сред блатата покрай Адриатика.

Междувременно вестготите окупирали Югозападна Галия и Испания, бургундите – Източна Галия, аланите – поречието на Лоара, а вандалите – Северна Африка. Появили се безброй ереси, породени от смесването на варварските вярвания с месианството. Пътищата били неподдържани, престъпността растяла, никой не плащал данъци, много от забележителните умове на епохата се оттеглили в монашество... и все пак животът в тази нестабилна конфедерация на римска и варварска власт продължавал да тече. Константинопол и Източната римска империя процъфтявали. В Равена се строели нови дворци и черкви. Римските гарнизони продължавали да функционират, защото нямало друга алтернатива. Закъде без Рим? Макар и да не било за вярване, упадъкът на цивилизацията изглеждал неизбежен.

През цялото време мощта на хуните растяла.

Онова, което през четвърти век било тайнствен слух, през пети се превърнало в мрачна, жестока реалност. Хуните нахлули в Европа и се настанили в земите, които по-късно

били наречени Хунугури, смесили се с покорените племена и създали нова, страховита империя. Непознаващи производството и презиращи техниката, те разчитали на поробените народи и се прехранвали от плякосване, откупи и наемническа заплата. Западащата Римска империя от време на време използвала услугите им за подчиняване на другите племена на територията си, опитвайки се да печели време. Със събраните средства хуните привличали още съюзници и увеличили мощта си. През 443 и 447 година предприели унищожителни походи на изток, при които над сто града на Балканите били изравнени със земята. Макар че страховитата тройна крепостна стена на Константинопол все още възпирала врага, византийците сметнали за най-разумно да платят на хуните, за да си осигурят унижително и несигурно примирие.

Към средата на пети век, когато влязох в зрялата си възраст, хунската империя се простираше от река Елба в земите на германите до Каспийско море и от Дунав до Балтийско. Хаганът им, управляващ в Хунугури, бе най-могъщият владетел в Европа. Една негова дума беше достатъчна, за да събере сто хиляди от най-свирепите воители на света. Още стотина хиляди можеше да мобилизира от покорените племена. Думата му бе закон,

не знаеше поражение, а съпругата и синовете му
трепереха пред него.
Името му бе Атила.